
**MEMORANDUM AAN DE VLAAMSE PARLEMENTSLEDEN
EN DE NIEUWE VLAAMSE REGERING
ANTWERPEN VOOR EEN BREDERE DEELNAME
AAN HET HOGER ONDERWIJS**

associatie
universiteit & hogescholen
antwerpen

INHOUDSTAFEL

associatie universiteit & hogescholen antwerpen

- 2 Memorandum
- 6 Antwerpen in frontpositie voor een bredere deelname aan het hoger onderwijs
- 16 Bijlage 1: Tien jaar ervaring
- 20 Bijlage 2: Toelichting bij de parameter 'onderwijsbelastingseenheid'
- 25 Bijlage 3: Toelichting bij de investeringsmiddelen
- 27 Verwijzingen

Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen
Hogere Zeevaartschool Antwerpen
Karel de Grote-Hogeschool
Universiteit Antwerpen

IN HET KORT

De Associatie Universiteit & Hogescholen Antwerpen onderschrijft volledig het memorandum van de VLUHR (Vlaamse Universiteiten en Hogescholenraad). Daarnaast zijn er vanuit de Antwerpse specificiteit aan aantal thema's die door de VLUHR niet aangekaart worden of die in de Antwerpse context een specifieke invulling verdienen.

De associatie vraagt:

- 1 De aanpassing van het systeem van de onderwijsbelastingseenheden (OBE).
- 2 Een verhoging van de investeringsmiddelen.
- 3 Een beter en efficiënter instrument dan het huidige Aanmoedigingsfonds.
- 4 Een gepaste financiering voor de kunstopleidingen.
- 5 Middelen voor de realisatie van een bredere deelname aan het hoger onderwijs, in het bijzonder voor:
 - Samenwerking met het leerplichtonderwijs in functie van de uitbouw van een oriëntatieproef voor de derde graad van het secundair onderwijs en een intense begeleiding van leerlingen en schoolteams bij de overstap naar hoger onderwijs.
 - Ontwikkeling van een opleidingsgebonden ijkingsproef, voorafgaand aan de inschrijving, waarbij de kandidaat student een adequaat beeld krijgt van zijn startbekwaamheden en -tekorten in functie van de gekozen opleiding.
 - Meer en op maat gemaakte schakels tussen de verschillende niveaus van hoger onderwijs.
 - Een bredere inzet op zowel curriculaire als extra-curriculaire taalopleidingen.

De Associatie Universiteit & Hogescholen Antwerpen wil, als proeftuin voor gans Vlaanderen, werk maken van deze initiatieven.

MEMORANDUM AAN DE VLAAMSE PARLEMENTSLEDEN EN DE NIEUWE VLAAMSE REGERING ANTWERPEN VOOR EEN BREDERE DEELNAME AAN HET HOGER ONDERWIJS

Vlaanderen verliest stilaan zijn toppositie voor wat betreft het aandeel hoger opgeleiden in de bevolking. De OESO wees erop dat de aangroei in Vlaanderen trager verloopt dan in de meeste Europese landen. Dat is grotendeels te wijten aan de te geringe deelname van belangrijke bevolkingsgroepen, waarvan het aandeel in de bevolking toeneemt. De democratisering van het hoger onderwijs heeft haar doel niet bereikt. De kloof op basis van sociaaleconomische status blijft bestaan. Jongeren uit minder begoede gezinnen, uit immigrantenfamilies of met lager geschoolde ouders stromen moeilijker in, stromen moeilijker door en stromen moeilijker uit het hoger onderwijs. Dat dreigt Vlaanderen zuur op te breken in de wedloop naar een kennis-economie. Op de arbeidsmarkt slaagt men er nu al niet in om een groeiende cluster van knelpuntberoepen voor hooggeschoolden in te vullen. Dringend tijd dus om de focus bij te stellen.

De Associatie Universiteit & Hogescholen Antwerpen was in de afgelopen tien jaar de snelst groeiende associatie in Vlaanderen met een groei van maar liefst 53,8 %. Ze zag haar marktaandeel in dezelfde periode toenemen van 15,2 % naar 16,4 %. Maar de demografische evolutie toont ook aan dat de Antwerpse associatie het snelst en het ingrijpendst geconfronteerd zal worden met een studentenpotentieel dat veel diverser wordt. Daarom bevindt Antwerpen zich in een frontpositie om een bredere deelname aan het hoger onderwijs te bewerkstelligen. Dat is uiteraard van cruciaal belang voor onze Antwerpse instellingen. Maar het is dat evenzeer voor het Vlaams beleid omdat de situatie in de regio Antwerpen een voorbode is voor heel Vlaanderen. De Antwerpse Associatie (AUHA) wil die uitdaging aanpakken en rekent daarvoor ook op steun vanuit Vlaanderen.

De AUHA onderschrijft daarom het Memorandum 2014 dat enkele weken geleden werd voorgesteld door de VLUHR (Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad), weliswaar met enkele toevoegingen, die vooral verband houden met de boven-geschetste context.

Degelijke basisfinanciering

In de basisfinanciering leidt de onvolledige indexering tot moeilijkheden in het voorzien van de nodige personeels- en uitrustingsmiddelen om de toenemende studentenaantallen op te vangen en tegelijk te werken aan een beleid gericht op bredere deelname. Die sluipende aantasting van de financiering moet stopgezet worden. Bovendien moet het klikstelsel versterkt worden om de dynamiek van studenteninstroom sneller en realistischer te verrekenen in de financieringsenveloppe. Zeker in een snelgroeiende studentenstad als Antwerpen is dit aan de orde!

Aangepaste OBE's

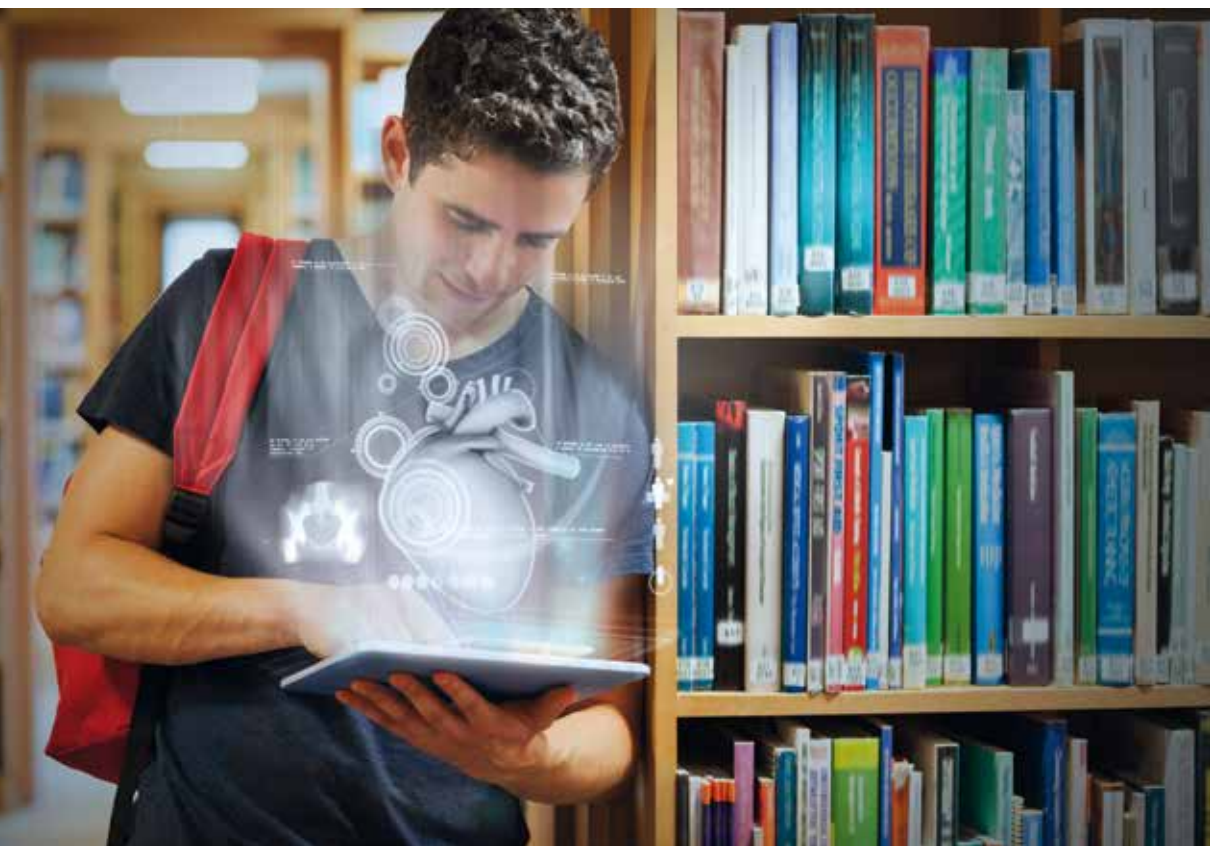
Op korte termijn moet het beloofde onderzoek naar de parameter 'onderwijsbelastingseenheid' (OBE) gevoerd worden en leiden tot een correcte verhouding in de puntengewichten van de professionele bacheloropleidingen. De financiering van de hogescholen bestaat uit een vaste sokkel en uit een variabel onderwijsdeel (ongeveer 85%), waarbij de OBE's het gewicht per student bepalen. Die zouden de onderwijskosten moeten weerspiegelen per opleiding. Inmiddels zijn die OBE's voorbijgestreefd in hun huidige verhoudingen, hetgeen leidt tot een onrechtvaardige verdeling van de financieringsenveloppe over de verschillende hogescholen. OBE 1,6 voor lerarenopleiding en verpleegkunde of 1,4 voor maatschappelijk werk en orthopedagogie staat tegenover 1,2 voor de technologische opleidingen en zelfs 1,0 voor de economische opleidingen zoals logistiek, accountancy of informatica. Dit wil zeggen dat de overheid 60 % minder investeert in de ontwikkeling van een informaticus dan in die van een vroedvrouw. In 2013 waren de opleidingen met OBE 1 en 1,2 goed voor 44 % van de studenten maar ontvingen de hogescholen hiervoor slechts 34 % van de financiering. Als gevolg hiervan bepaalt de samenstelling van de studenten uit een hogeschool in grote mate de financiering. Dit wordt nog versterkt door het werken met een gesloten enveloppe voor alle hogescholen samen. Deze regeling, die in voege is sinds 2008, beantwoordt niet meer aan de onderwijsrealiteit en -kosten van vandaag. Ze benadeelt met name de financiering van de Antwerpse hogescholen KdG en AP, die in functie van de Antwerpse arbeidsmarkt terecht mikken op technologische en bedrijfseconomische opleidingen. Het zijn precies ook die opleidingen waarin bijvoorbeeld heel wat kansengroepen hun weg vinden. Een verhoging van de OBE naar een minimumniveau van 1,4 is niet meer dan billijk in functie van bovenstaande maatschappelijke uitdagingen.

(Zie ook bijlage 2: Toelichting bij de parameter 'onderwijsbelastingseenheid', pag. 20.)

Investeringsmiddelen

De achterstand van de investeringsmiddelen moet in de komende tien jaar worden weggewerkt. Tientallen miljoenen euro uit de werkingsmiddelen van het hoger onderwijs worden jaar na jaar gedraineerd naar de broodnodige infrastructuur. Het zijn middelen die we tekortkomen om het toegenomen aantal studenten kwalitatief te omkaderen en om structureel te werken aan een bredere deelname in het hoger onderwijs. Als gevolg van de opeenvolgende herstructurerings in het hoger onderwijs (fusies hogescholen, eenmaking UAntwerpen, integratie academische opleidingen in de universiteit) en de enorme aangroei van het aantal studenten, hebben alle instellingen van de AUHA investeringsprogramma's opgestart voor een totaal geraamd bedrag van minstens 400 miljoen euro. Met een jaarlijks Vlaams budget voor investeringen in het hoger onderwijs van slechts 60 miljoen, betekent dit dus een aanslag op de dagelijkse werking van de universiteiten en hogescholen in gans Vlaanderen maar meer in het bijzonder van de Antwerpse instellingen van de AUHA. Daarom is de eis van de VLUHR om in tien jaar tijd dit bedrag op te trekken met 200 miljoen euro meer dan gerechtvaardigd.

(Zie ook bijlage 3: Toelichting bij de investeringsmiddelen, pag. 25.)

Aanmoedigingsfonds

Het Aanmoedigingsfonds, dat specifiek werd opgericht om via bijkomende financiële ondersteuning instroom, doorstroom en uitstroom van bepaalde doelgroepen in het hoger onderwijs te verbeteren, moet worden omgevormd en uitgebreid. Het budget van het Aanmoedigingsfonds bedraagt vandaag slechts 6,7 miljoen euro voor gans het hoger onderwijs in Vlaanderen. Het staat in schril contrast met de omvang van de uitdagingen waar we in de komende jaren voor staan op het vlak van participatie en met de 9,5 miljoen euro die jaarlijks wordt uitgetrokken voor de 'Brusselnorm'. Daarom moet het budget van het Aanmoedigingsfonds in de komende legislatuur minimaal verdubbeld worden. Bovendien werden de beperkte middelen van het Aanmoedigingsfonds tot nog toe lineair verdeeld over de instellingen a rato van het aantal ingeschreven studenten. Omvorming van de verdeling van de middelen in functie van studentenkenmerken die relevant zijn voor de participatie-uitdaging, zoals scholingsgraad van de ouders en anderstalige afkomst, is noodzakelijk voor de legitimering van het Aanmoedigingsfonds.

Financiering kunstopleidingen

De financiering van de hogere kunstopleidingen staat onder druk en vormt daarvoor een bedreiging voor de globale werking van de hogescholen. De artistieke toelatingsproef blijkt in Vlaanderen in nogal wat vestigingen van Schools of Arts erg soepel gehanteerd te worden. In een systeem van gesloten enveloppe voor alle

kunstopleidingen en minimale financiering van elke student leidt dit onvermijdelijk tot financiële problemen voor elk van de instellingen en tot kwalitatieve verwatering. Antwerpen beschikt over internationaal hoog aangeschreven kunstinstellingen die strategisch belangrijk zijn voor de positionering van de stad als creatieve groeipool. Daarom vraagt de AUHA dat er maatregelen worden genomen om een einde te stellen aan de sluipende en onverantwoorde proliferatie van hogere kunstopleidingen. De AUHA pleit voor een concentratie van de Schools of Arts op die plekken waar de dynamiek van en wisselwerking met het artistieke en culturele veld gegarandeerd is. Een bijkomende en ernstige artistieke toelatingsproef bij de toegang tot de master kan de financiering op scherp stellen. Enkel op deze wijze kan het noodzakelijke internationale peil van deze opleidingen getoetst en bewaakt worden. Tegelijk moet dit voorkomen dat kwalitatief hoger kunstonderwijs ten koste zou gaan van de opleidingen in de professionele bachelors die precies moeten kunnen inzetten op brede rekrutering.

Autonomie en regelluwte

De AUHA schaaft zich volledig achter het pleidooi van de VLUHR voor versterkte autonomie gekoppeld aan de bereidheid om op een transparante manier verantwoording af te leggen zonder bureaucrativering. Dit zal toelaten om de beschikbare middelen in ruimere mate te investeren in de echte strategische doelen. Bovendien vragen we de ruimte om in een klimaat van regelluwte te kunnen experimenteren in functie van een eigentijds hoger onderwijs.

Bredere deelname hoger onderwijs

Zoals in een afzonderlijk hoofdstuk (zie pag. 6) over een bredere deelname aan het hoger onderwijs uiteengezet wordt, willen de instellingen van de AUHA, ook in het belang van Vlaanderen, systemen op poten zetten die tot een grotere deelname en betere door- en uitstroom zullen leiden. De extra middelen en regelluwte, waarvoor in dit memorandum gepleit wordt, kunnen ingezet worden om daar werk van te maken.

Koken kost geld. Zonder extra middelen is wat voor de hand ligt niet haalbaar.

DE WIJZIGENDE OMGEVING VAN HET HOGER ONDERWIJS EN DE VRAAG NAAR HOOGGESCHOOLDEN ANTWERPEN IN FRONTPOSITIE VOOR BREDERE DEELNAME AAN HOGER ONDERWIJS

Naar aanleiding van de evaluatie van het Financieringsdecreet voor het hoger onderwijs werden drie werkgroepen opgezet. Eén van die werkgroepen behandelt de zogenaamde 'Brusselnorm', een belangrijke financiële injectie (9,6 miljoen per jaar) voor de Vlaamse hoger onderwijsinstellingen gesitueerd in het Brussels Gewest en geïnspireerd vanuit de specifieke kenmerken van en opdrachten voor die omgeving. Het Aanmoedigingsfonds voor heel Vlaanderen voorziet slechts 6,6 miljoen per jaar. De instellingen van de Associatie Universiteit & Hogescholen Antwerpen zien dit moment als een opportuniteit om aandacht te vragen voor de omvang, de impact en de snelheid waarmee de instroom en de aard van de instroom in het hoger onderwijs evolueert en de nood om hierrond maatregelen te treffen. Ook de specifieke kenmerken van Antwerpen als tewerkstellingsregio zijn erg verschillend van de globale Vlaamse situatie. Schaal en snelheid van de nieuwe ontwikkelingen vragen een eigen en dringende aanpak.

Samenvatting

Uit deze nota grootstedelijk beleid blijkt dat zich in Vlaanderen in het komende decennium een daling zal voordoen van ca. 30.000 eenheden in de groep van de 18 tot 24-jarigen, het deel van de bevolking dat in de grootste mate participeert aan het hoger onderwijs¹. In de stad Antwerpen is de daling door de demografische evolutie proportioneel kleiner en de hervatting zal vroeger gebeuren. Als iedereen op dezelfde leeftijd naar het hoger onderwijs blijft gaan dan mogen we een vermindering verwachten van de uitstroom van hoger opgeleiden voor de arbeidsmarkt. Dat zullen we tegengaan door de participatiegraad van kansengroepen te verhogen. Op het moment dat de instroom terug zal stijgen zal de leeftijdscategorie qua herkomst anders en vooral meer divers samengesteld zijn (cf. de huidige evolutie in het basis- en secundair onderwijs). Het Antwerpse stadsgewest bevindt zich door de demografische ontwikkelingen in de frontlinie van wat zich later ook in Vlaanderen zal voltrekken.

De uitstroom van het Vlaams hoger onderwijs komt in gevaar door de lage participatie van kansengroepen. De hoger onderwijsinstellingen uit de Antwerpse associatie willen, ook in het belang van Vlaanderen, systemen op poten zetten die tot een grotere deelname en betere door- en uitstroom zullen leiden.

De associatie wil daarom extra middelen en regelluwte voor:

- 1 Systemen van intensief overleg en uitwisseling met het secundair onderwijs met het oog op de organisatie van een oriëntatieproef en de begeleiding van leerlingen en schoolteams.
- 2 Het organiseren van een opleidingsgebonden ijkingsproef, voorafgaand aan de inschrijving: de kandidaat student krijgt daarmee een beeld van zijn startbekwaamheden en -tekorten in functie van de gekozen opleiding.

- 3 Het ruimer opzetten van gestructureerde schakelprogramma's. Het hoger onderwijs moet voldoende en evenwichtige trajecten aanbieden om overstappen mogelijk te maken voor HBO5-uitstromers naar een professionele bacheloropleiding, voor professionele bachelors naar hoger academisch onderwijs.
- 4 Het breder opzetten van zowel curriculaire als extra-curriculaire taalopleidingen.

Vlaanderen loopt achterstand op in de opleiding van hogeschoolden

De onderwijsdemocratisering in Vlaanderen heeft haar doel niet bereikt, zo blijkt uit wetenschappelijk onderzoek. Hoewel het aantal deelnemers aan hoger onderwijs tot op heden jaar na jaar stijgt, blijft voor de scholingsgraad de kloof op basis van sociaaleconomische status bestaan². De sociale ongelijkheid in het onderwijs is niet verdwenen. Het aandeel van kansengroepen in de doorstroom en uitstroom van het hoger onderwijs stijgt moeizaam³.

Om Vlaanderen mee te nemen in de evolutie naar een kenniseconomie is een verhoging van de scholingsgraad noodzakelijk. België is Europees de traagste stijger wat betreft de deelname aan hoger onderwijs⁴. Naar deelname aan werk en economie stellen er zich eveneens grote problemen. Men slaagt er niet in om de grote cluster van knelpuntberoepen voor hogeschoolden in te vullen.

Wijzigende instroom in het hoger onderwijs

Onderzoek bij generatiestudenten in professionele bachelors⁵ geeft aan dat de instroom significant gewijzigd is sinds de invoering van het flexibiliseringsdecreet. Zo zijn er minder ASO-studenten ingeschreven in de hogeschoolopleidingen van drie jaar. Het aandeel studenten die in het secundair BSO hebben gevolgd is dan weer sterk toegenomen.

De moeilijke overgang van secundair naar hoger onderwijs

Het is al langer bekend dat de overgang tussen secundair onderwijs en hoger onderwijs niet evident is⁶. Minder dan de helft van de eerstejaarsstudenten (2010-2011) aan het hoger onderwijs behalen tussen de 90% en de 100% van de opgenomen studiepunten⁷. Slechts 30,41% van de generatiestudenten behaalt 100% van de opgenomen studiepunten. Bijna een kwart (22%) van de generatiestudenten behaalt minder dan 30% van de opgenomen studiepunten. De economische gevolgen zijn groot, falende studenten kosten de Vlaamse overheid 100 miljoen euro per jaar. Een foute studiekeuze ligt bij vele studenten aan de basis⁸. Dit is niet de enige oorzaak van de dalende slaagcijfers. Tevens zou de flexibilisering maar ook de veranderende instroom en het meer diverse publiek bijdragen tot deze daling⁹.

Demografische evolutie versterkt problematiek

Wie de demografische ontwikkelingen en prognoses van Vlaanderen bekijkt, stelt daarenboven vast dat de groep 18 tot 24-jarigen, het deel van de bevolking dat in de grootste mate participeert aan hoger onderwijs, de volgende jaren een negatieve golfbeweging doormaakt. In 2023 zal deze groep bijna 30.000 eenheden minder tellen dan in 2013. Het aandeel van de groep in de Vlaamse bevolking zal op dat moment gedaald zijn van 8,3% naar 7,4%. Tegen 2030 stijgt het aantal terug maar het aandeel van de groep in de Vlaamse bevolking haalt slechts 7,9%. De mogelijkheid om in die periode de groeiende vraag naar hogeschoolden te beantwoorden zal bijzonder moeilijk zijn.

De Antwerpse situatie is specifiek

De situatie m.b.t. demografie is nog meer specifiek in de stad Antwerpen. De evolutie van de 18 tot 24-jarigen maakt hier dezelfde golfbeweging als Vlaanderen maar haalt zijn laagste punt al in 2019, vier jaar voor het gemiddelde van Vlaanderen (fig. 1) en zal zich wel nagenoeg volledig herstellen. Door de sterke bevolkingsaan groei verloopt het herstel in de stad Antwerpen ook sneller en sterker dan in Vlaanderen, maar de samenstelling van deze leeftijdsgroep zal tegelijkertijd opvallend wijzigen. Deze groep is immers superdivers, met een groeiende diversiteit binnen de diversiteit van de stad¹⁰.

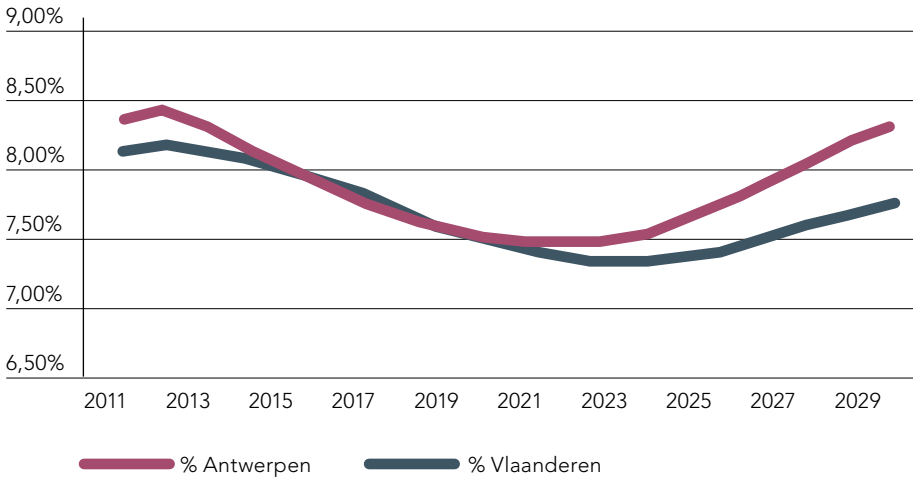

Fig. 1: evolutie aandeel 18 tot 24-jarigen in Vlaanderen en de stad Antwerpen

Superdiversiteit

Een van de gevolgen van deze gekleurde bevolkingsgroei is dat ook de instroom binnen het hoger onderwijs nog meer divers zal worden. Het studentenpotentieel in de stad Antwerpen zal steeds meer bestaan uit studenten van allochtone origine. De stad zal in het komende decennium evolueren naar een 'majority-minority city' waarbij de meerderheid van de bewoners uit een waaier van minderheden zal bestaan¹¹. Veerman¹² brengt m.b.t. Nederland terecht onder de aandacht dat, ondanks dat het hoger onderwijs zich al heeft opengesteld voor velen, universiteiten en hogescholen een wezenlijke taak hebben om de diverse instroom en rendement in het kader van doorstroom te bevorderen.

Het merendeel van de jongeren in de stad Antwerpen is op dit ogenblik van allochtone¹³ origine (zie fig. 2). De verhouding autochtoon/allochtoon zal voor de totale bevolking omkeren. In het scenario van de kleinste groei zal in de stad Antwerpen het aandeel autochtonen in de bevolking tot 18 jaar tegen 2030 zakken van 69% naar 20%¹⁴. De huidige groep van 0 tot 19-jarigen zal in 2020 het secundair en hoger onderwijs bevolken. Of moeten we stellen: zou het hoger onderwijs kunnen bevolken. Met de huidige beperkte instroom van allochtonen in het hoger onderwijs (6% van de generatiestudenten in Vlaanderen is allochtoon¹⁵) zal dit bijzondere druk zetten op het hoger onderwijs. Gecombineerd met de golfbeweging in de groep 18

tot 24-jarigen die voor de stad Antwerpen al in 2019-2020 haar dieptepunt bereikt, dreigt er op dat moment een afname van autochtonen in het hoger onderwijs.

Globaal kan immers gesteld worden dat allochtonen de weg naar het hoger onderwijs moeilijker vinden en dat de groep die wel instroomt duidelijk een lager studierendement heeft en een groter risico op drop-out vertoont¹⁶. Gezien de lage slaagcijfers binnen de groep van de allochtone jongeren¹⁷ (gemiddeld 27,6% tegenover 56,1% voor autochtonen) lopen we de kans op een sterk gekrompen uitstroom van het hoger onderwijs. Dit is een ernstige bedreiging gezien in de regio Antwerpen het economische hart van Vlaanderen klopt.

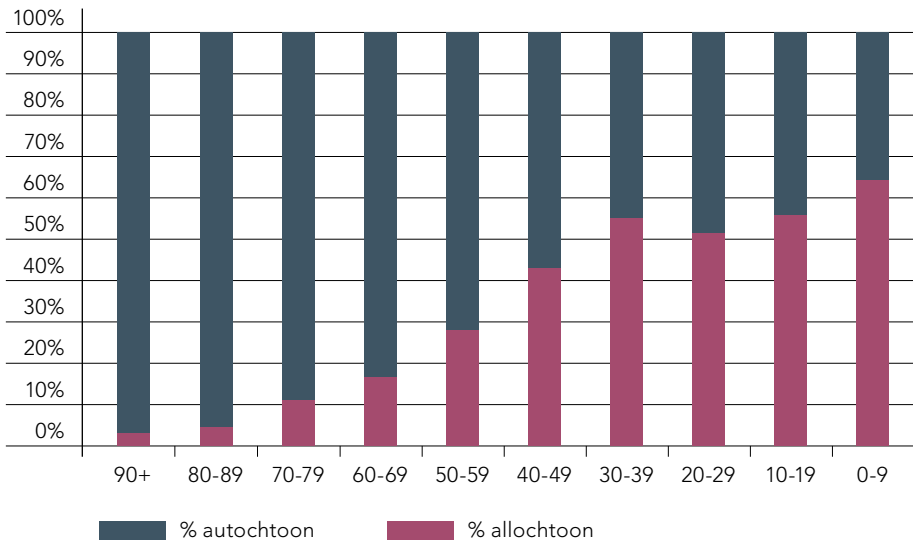

Fig. 2: aandeel allochtonen/autochtonen per leeftijdsgroep in de stad Antwerpen in 2013

Participatie aan hoger onderwijs door kansengroepen in de regio Antwerpen

Voor het bepalen van de financiering van bijzondere activiteiten rond instroom uit kansengroepen werd door de Vlaamse overheid in het kader van het Aanmoedigingsfonds gekozen om twee indicatoren uit het leerplichtonderwijs mee te nemen naar het hoger onderwijs: de thuistaal verschillend van het Nederlands en het diploma-niveau van de moeder (de moeder is niet in het bezit van een diploma secundair onderwijs, een studiegetuigschrift van het tweede leerjaar van de derde graad van het beroepssecundair onderwijs of van een daarmee gelijkwaardig studiebewijs). In eerste instantie werden deze gegevens voor de generatiestudenten 2011-2012 bijeengebracht. In de toekomst zullen deze verder opgebouwd worden. De derde indicator voor kansengroepen is het ontvangen van een studietoelage. Zetten we deze percentages uit naar de totale studentenbevolking per associatie (zie fig. 3: procentueel aandeel van kansengroepen ten opzichte van procentueel aandeel in Vlaamse studentenpopulatie), dan valt op dat de associaties Gent en Leuven in elk van de drie categorieën lager scoren dan het gemiddelde voor Vlaanderen. De associatie Brussel is daarmee vergelijkbaar met uitzondering van de thuistaal die voor

een grote groep verschillend is van het Nederlands. De associaties Limburg en Antwerpen tonen voor de drie indicatoren een relatief aandeel dat beduidend hoger ligt dan het gemiddelde Vlaamse percentage.

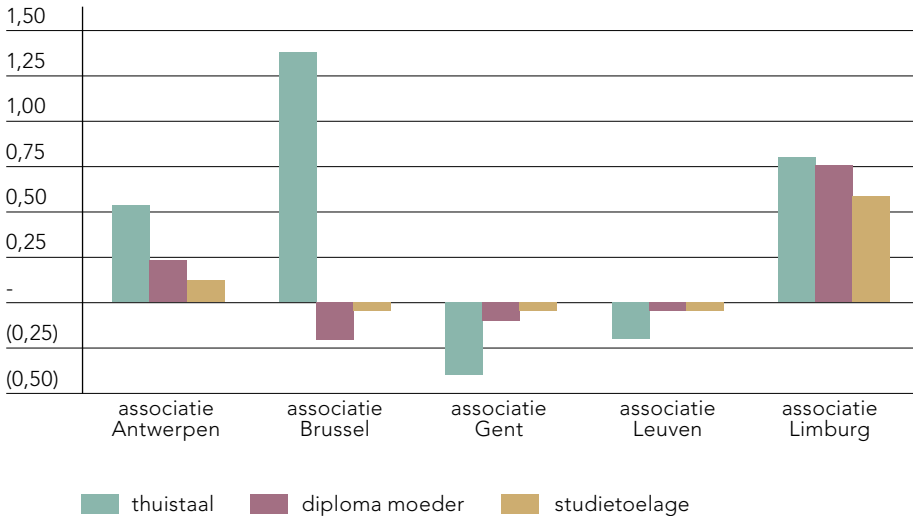

Fig. 3: Verhouding procentueel aandeel kansengroepen t.o.v. procentueel aandeel in studentenpopulatie

Thuistaal verschillend van het Nederlands en schoolse vertraging

Cantillon, Verbist en Rombaut¹⁸ tonen met hun analyse op de cijfers van het Departement Hoger Onderwijs aan dat studenten uit een secundaire school in een grootstedelijke context een lager slaagpercentage hebben in het hoger onderwijs dan studenten uit een niet-grootstedelijke context. Ook studenten uit het BSO, mannelijke studenten, studenten met een niet-Belgische nationaliteit en studenten uit een school met bijkomende GOK-middelen hebben een lagere kans op studiesucces. De slaagkans is dus sterk afhankelijk van studentenkenmerken en van de secundaire school van herkomst van de student. Bijkomend onderzoek van Cantillon, De Ridder, Vanhaecht en Verbist¹⁹ toont zelfs aan dat de verschillen in studiesucces tussen de Vlaamse instellingen Hoger Onderwijs volledig verklaard kunnen worden door de differentiële instroom van studenten, ongeacht de beschikbare pedagogische omkadering.

Het lage studierendement van bepaalde kansengroepen is toe te schrijven aan een aantal kenmerken, waaronder het keuzeproces, cognitieve vaardigheden (waarbij het effect van etniciteit het sterkst is op de taalvaardigheden), de doelstellingen die de student voor zichzelf stelt en de aanpassingen die de student maakt aan het nieuwe milieu. Dit zijn factoren die we in het onderwijssysteem kunnen beïnvloeden. Het potentieel van de (super)diversiteit van deze groep jongeren maximaal realiseren, is voor het hoger onderwijs een uitdaging. In de eerste plaats omwille van de taalcompetenties. Volgens tellingen in het kader van het decreet Gelijke kansen Onderwijs (GOK) ligt het aandeel leerlingen dat in de stad Antwerpen les volgt en thuis

geen Nederlands spreekt in 2011 op 27% in het secundair onderwijs en op 39% in het basisonderwijs²⁰. Aandacht voor het ontwikkelen van cognitieve vaardigheden en het wegwerken van het effect van etniciteit op de taalvaardigheden van leerlingen en studenten, dienen we op elk onderwijsniveau aan te pakken.

Bij de start van het secundair onderwijs is er geen verschil tussen de studiemotivatie van allochtone en autochtone leerlingen. Allochtone jongeren schatten het belang van studies echter lager in en nemen minder tijd voor hun studies. Minder goede studieresultaten en als gevolg daarvan de schoolse vertraging hebben een sterk bijkomend negatief effect op de studiemotivatie. Waar gemiddeld ongeveer 28% bij het verlaten van het secundair onderwijs schools vertraagd is, loopt dit bij Noord-Afrikanen, West-Aziaten en Oost-Europeanen op tot de helft. Van de jongeren in het secundair onderwijs in de stad Antwerpen is 51% schools vertraagd. Binnen de groep niet-Belgen is dit 75,6%²¹. Meer dan een derde (35,6%) van de leerlingen in het secundair onderwijs van de stad Antwerpen heeft een schoolse vertraging van meer dan een jaar.

Eenzijdige studiekeuze in het secundair

Herkomst blijkt ook een impact te hebben op de keuze van een studierichting in het secundair onderwijs (vanaf de tweede graad). Belgen en West-Europeanen vinden we meer terug in het algemeen secundair onderwijs en het technisch onderwijs. Noord-Afrikanen vinden we dan weer meer terug in het beroepsonderwijs (fig. 4).

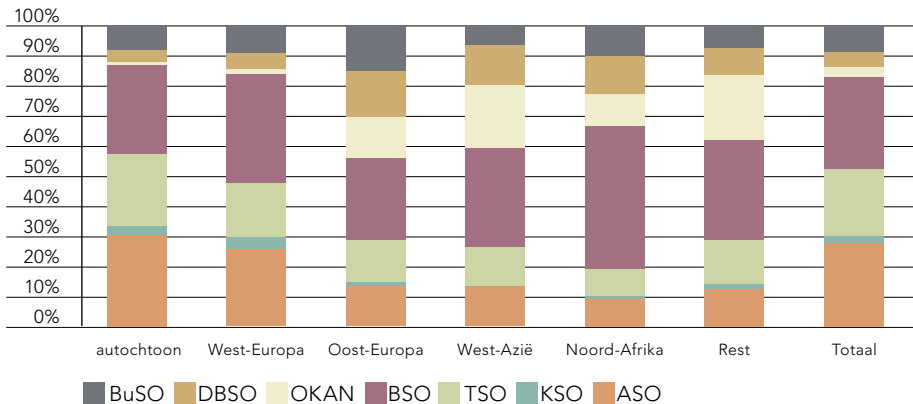

Fig. 4: verdeling secundair onderwijs naar onderwijsvorm en nationaliteit in de stad Antwerpen (2010-2011)

Antwerpse arbeidsmarktparadox

We stellen vast dat de situatie in de stad Antwerpen erg afwijkt van de Vlaamse situatie m.b.t. de deelname aan werk en economie. De fluctuaties over de jaren heen lopen parallel aan deze van de Vlaamse gemiddelden en het gemiddelde van de centrumsteden, maar de cijfers zijn steeds beduidend slechter. Hoewel de stad Antwerpen een arbeidsintensieve plek is (er is veel werkgelegenheid), is er voor een grote groep uit de beroepsactieve Antwerpse bevolking (18 tot 64 jaar) geen (gepast) werk.

De werkloosheidsgraad ligt in de stad Antwerpen structureel 7 tot 8% hoger dan in de rest van Vlaanderen (2012: Antwerpen 14,8%, centrumsteden 10,6% en Vlaanderen 6,9%)²². Dit verschil is de voorbije 10 jaar erg stabiel gebleven.

De werkzaamheidsgraad (aantal werkende beroepsactieven) in Vlaanderen ligt in de stad Antwerpen structureel lager dan het Vlaamse Gewest en ook lager dan het gemiddelde van de centrumsteden (2012: stad Antwerpen 62,1%, centrumsteden 66,9% en Vlaanderen 71,3%). Een belangrijk deel van de Antwerpse stedelijke bevolking op beroepsactieve leeftijd participeert dus niet aan werk en economie.

De werkgelegenheidsgraad ligt in Antwerpen daarentegen ver boven het Vlaamse gemiddelde. De verhouding tussen aantal arbeidsplaatsen in de stad en het aantal inwoners op beroepsactieve leeftijd bedraagt 90,2%. Voor Vlaanderen is dit slechts 67,1%. De stad Antwerpen biedt werk aan een groot deel van Vlaanderen maar niet voldoende aan haar eigen bevolking²³.

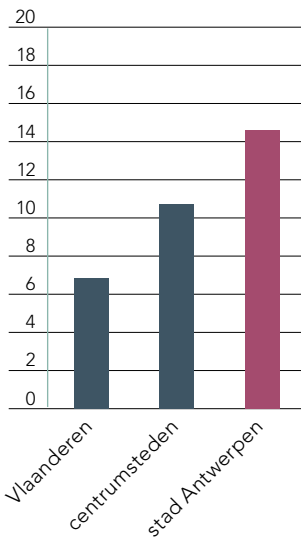

Fig. 5:
werkloosheidsgraad 2012

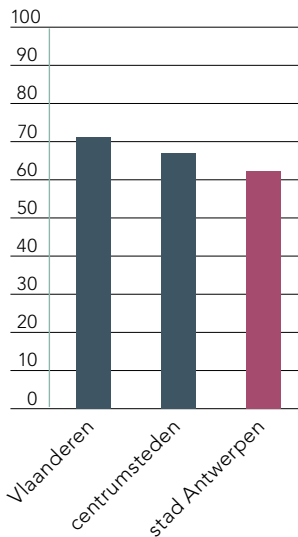

Fig. 6:
werkzaamheidsgraad 2012

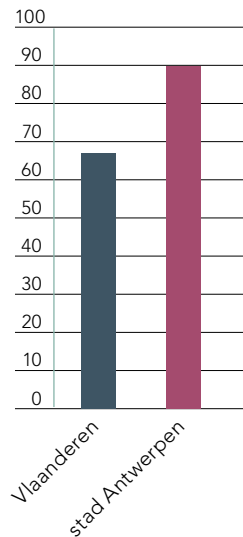

Fig. 7:
werkgelegenheidsgraad 2012

De hogere algemene werkloosheidsgraad van de stad Antwerpen reflecteert ook op het hogere aantal schoolverlaters dat na één jaar werkzoekend is. Op Vlaams niveau en over alle niveaus van onderwijs heen, hebben 11,7% van de schoolverlaters uit 2011 na één jaar geen werk. Voor de provincie Antwerpen ligt dat cijfer op 13,9%, het hoogste van Vlaanderen. Op het niveau van het arrondissement Antwerpen is het aantal schoolverlaters zonder werk na één jaar nog hoger, nl. 14,9%.

Ondanks het feit dat de stad Antwerpen 25% van de Vlaamse omzet draait, 15% van de Vlaamse toegevoegde waarde creëert en 10% van de loontrekkende jobs voor zijn rekening neemt, is de werkloosheid zeer hoog (arbeidsmarktparadox)²⁴.

De belangrijkste knelpuntenberoepenclusters zijn ingenieurs, verplegend en verzorgend personeel, kinesitherapeuten, leerkrachten secundair- en basisonderwijs, teknaars, technici en informatici. De Antwerpse hoger onderwijsinstellingen slagen er niet in voldoende output te realiseren voor de plaatselijke arbeidsmarkt. En ook buiten Antwerpen manifesteren deze beroepen zich als knelpuntberoepen. Uit een bevraging van Voka en Alfaport Antwerpen²⁵ in het kader van de competentiebarometer blijkt er voor 2014-2015 nood aan ruim 4.000 extra werkkrachten in de Antwerpse haven. Zo moeten er in de komende twee jaar 2.510 vacatures worden ingevuld in de industrie en 1.892 jobs bij de haven- en logistieke bedrijven.

Een 'pilot' voor de aanpak van hoger onderwijskansen

In belangrijke mate blijkt de deelname aan hoger onderwijs ook een factor voor duurzame maatschappelijke evoluties²⁶: "Kennis en innovatie zijn de sleutel voor duurzame economische groei". Hoger onderwijsinstellingen moeten daarenboven "programma's en leermethodes aanpassen in overeenstemming met de diverse noden van een nieuwe generatie studenten". Wil Vlaanderen de voorgenomen rol als kenniseconomie binnen Europa realiseren moet er snel meer aandacht gaan naar de opbouw van de groep hooggeschoolden. De alertheid voor de noden van de arbeidsmarkt, de economie en de zich wijzigende demografie is daarom meer dan terecht. De situatie zoals hierboven beschreven bevestigt de hoogdringendheid voor de regio Antwerpen, als motor van de Vlaamse economie.

Vlaanderen komt in de problemen als de uitstroom uit het hoger onderwijs zou krimpen. Daarom is er nood aan initiatieven om de kansengroepen die nu onvoldoende participeren, ook mee te nemen in het parcours naar een hoger onderwijsdiploma. Dat is een hele uitdaging want er zijn een hele reeks barrières die hun deelname aan het hoger onderwijs afremmen. Het succesvol verhogen van de deelname van die kansengroepen en het verhogen van het studierendement heeft te maken met studiekeuze in het secundair, uitstroomcompetenties van het leerplichtonderwijs, gerichte en valabele instrumenten voor studiekeuzebegeleiding en ondersteunen van toeleiding naar knelpuntberoepen. Juiste studie-informatie, en de mogelijkheid tot toetsen van de capaciteiten zal dit ondersteunen.

Uiteraard hebben de instellingen van de associatie hierrond al heel wat opgezet en veel ervaring opgebouwd (zie bijlage 1: Tien jaar ervaring, pag. 16). Bestaande ondersteuningsprojecten blijven dus onverminderd bestaan, worden uitgewisseld, geïntegreerd of krijgen een nog betere uitwerking.

De Associatie Universiteit & Hogescholen Antwerpen wil hiervoor een aantal initiatieven nemen en deze als een pilootprogramma voor Vlaanderen uitwerken. Daarom is er een werkkader voorzien gebaseerd op vier pijlers:

- 1 Betere overgang tussen secundair en hoger onderwijs.
- 2 Kwaliteitscheck aan de ingang van het hoger onderwijs via een ijkingsproef.
- 3 Gestructureerde overgangen.
- 4 Taalondersteuning.

Daarrond zal de associatie concrete initiatieven en acties uitwerken en opzetten.

De overgang tussen secundair en hoger onderwijs wordt vanzelfsprekender gemaakt

Het hoger onderwijs zal nauwer gaan samenwerken met het secundair onderwijs. De bedoeling is het verbeteren van de wederzijdse kennis van aanbod en kwaliteit om tot een betere *afstemming* te komen tussen eindcompetenties secundair en instroomcompetenties hoger onderwijs. Zo kan de logische doorstroom tussen onderwijsvormen en opleidingen uit het secundair onderwijs naar onderwijsvormen en opleidingen uit het hoger onderwijs in kaart worden gebracht.

De associatie wil samen met het secundair onderwijs hoog inzetten op een *oriënterende proef* in de derde graad van het secundair onderwijs. Dit moet de studiekeuze naar het hoger onderwijs ondersteunen door de interesse, motivatie en voorbereiding van een abiturient helder in kaart te brengen.

Kwaliteitscheck aan de ingang van het hoger onderwijs

Via ijkingsproeven met een gemeenschappelijke methodologie en georganiseerd per studiegebied en studievorm, krijgt de kandidaat, voorafgaand aan de inschrijving, een beeld van zijn startbekwaamheden en tekorten in functie van de gekozen opleiding. (Zelf)studiepakketten zullen remediërend en geïntegreerd bij de opleiding aangeboden worden. Initiatieven rond toetsing van de capaciteiten van de student (bv. een vroege beperkte reeks examens) en het nemen van studievoortgangsbepalingen (bv. heroriëntering, beperken van het aantal opgenomen studiepunten) al tijdens het aanvangsjaar verhogen het studierendement.

Gestructureerde overgangen

We mogen niet blind zijn voor de mate waarin de onderwijsvorm uit het secundair onderwijs aanvangscompetenties van een student bepaalt. Voldoende en juist uitgebalanceerde trajecten zijn nodig om overstappen mogelijk te maken: voor HBO5-uitstromers naar een professionele bachelor opleiding, voor professionele bachelors naar hoger academisch onderwijs. Heroriënterings- en/of remediëringstrajecten op maat zijn essentieel.

We stellen vast dat de slaagkansen van studenten in schakelprogramma's tot drie maal hoger liggen wanneer het gaat om een geëigend traject, opgebouwd op de vooropleiding. De schakeltrajecten louter samengesteld uit bestaande opleidingsonderdelen uit de academische bachelor zijn veel minder succesvol. De middelen voor goed uitgewerkte schakelprogramma's moeten worden voorzien.

Taalondersteuning

Talenkennis en taalvaardigheid zijn belangrijke competenties voor elke vorm van hoger onderwijs. Een gemeenschappelijke aanpak voor ondersteuning van de kennis van Nederlands en de andere courant gebruikte talen in het hoger onderwijs is noodzakelijk, zowel bij de aanvang van het hoger onderwijs als in het verdere verloop. Een meervoudige aanpak waarbij zowel curriculaire als extra-curriculaire taalopleidingen worden aangeboden is nodig. Naast een rijk aanbod aan aparte taalopleidingen en ondersteuning, garandeert het taalbeleid van de instellingen dat taalvaardigheid geïntegreerd wordt in het gehele curriculum: de academische taalvaardigheidsontwikkeling van studenten is immers een gedeelde opdracht en verantwoordelijkheid van alle docenten²⁷. Een studievolsysteem met o.m. aandacht voor de taalontwikkeling en -ondersteuning zal daarbij behulpzaam zijn.

Antwerpen wil aan de slag

Deze bijzondere uitdagingen vragen baanbrekend werk. Er moeten grenzen verlegd worden. Er zijn structurele aanpassingen nodig. En bovenal moet de financiële ruimte gecreëerd worden om dit zorgvuldig en innovierend aan te pakken. De AUHA staat daarvoor klaar en wil de voortrekkersrol daarin op zich nemen als de ermee gepaard gaande financiële mogelijkheden en beleidsruimte worden vrijgemaakt. De tijd van een projectmatige aanpak is voorbij: een duidelijke en structurele financiële ondersteuning van het Antwerps hoger onderwijs mag niet uitgesteld worden. De associatie is door omstandigheden het noodzakelijke laboratorium voor wat er zich met een vertraging van een tiental jaar ook in de rest van Vlaanderen zal aandienen.

Grootstedelijke bonus

In analogie met de middelen via de 'Brusselnorm' vraagt de associatie een Antwerpse grootstedelijke bonus.

Regelluwte

Behalve middelen is er ook nood aan regelvrijheid. Studievoortgangsbewaking moet sneller ingezet kunnen worden. Aanvullende ondersteuning mag niet bovenop de 60 studiepunten aangeboden worden maar zou best via een geïntegreerd systeem, waarin HBO5, professionele bachelors en academisch hoger onderwijs samenspeelen, tot stand gebracht worden.

BIJLAGE 1

TIEN JAAR ERVARING

Binnen de (beperkte) mogelijkheden van het Aanmoedigingsfonds en door de besteding van eigen middelen, hebben de instellingen van de Associatie Universiteit & Hogescholen Antwerpen de voorbije jaren een groot aantal initiatieven ontwikkeld op het vlak van toeleiding, instroom en doorstroom. De ervaring van deze projectmatige inspanningen wil men graag valoriseren in een structurele aanpak. De schaal en de urgentie van de problematiek zijn echter van die aard dat dit niet langer kan binnen de huidige omkadering. De VLOR besteedt in haar advies uit 2013 over het hoger onderwijs van de toekomst aandacht aan de noodzaak van blijvende investeringen, een inhaalbeweging voor de geërodeerde middelen van de eerste geldstroom en een financieringsmechanisme met aandacht voor de participatie van kansgroepen. Deze investeringen zijn nodig. Een stevige ondersteuning is dwingende noodzaak. Zowel het hoger onderwijs, als het secundair onderwijs kunnen dit niet zonder bijkomende financiering.

De in de associatie Antwerpen opgebouwde ervaring heeft o.m. betrekking op de volgende gebieden.

Talenkennis en taalvaardigheden

Om de taalkloof bij de overgang van het secundair naar het hoger onderwijs te overbruggen, bevat het leerplatform 'Aan de slag' digitaal informatie- en zelfstudiemateriaal academisch Nederlands. Aan de hand van authentieke inhoud krijgen toekomstige studenten en hun begeleiders een beeld van de verwachte talige startcompetenties in het hoger onderwijs en kunnen leerlingen eventuele lacunes wegwerken.

In een geïntegreerd taalbeleid is de ontwikkeling van de academische taalvaardigheid een gedeelde verantwoordelijkheid van alle docenten. Het Monitoraat op maat geeft aan opleidingen vraaggestuurd advies voor docenten bij de taalondersteuning van hun studenten, o.a. door het ontwikkelen van feedbackinstrumenten voor academische taalvaardigheid. Daarnaast organiseert het Monitoraat op maat introducties en taalassessments academisch Nederlands voor instromende studenten op maat van de betrokken opleidingen.

Studenten die extra ondersteuning nodig hebben voor academisch Nederlands, kunnen heel het academiejaar terecht in workshops en individuele ondersteuning. De ondersteuning vertrekt vanuit de specifieke noden van de studenten (studentgericht), sluit aan bij taken en vereisten in de opleiding (vakgericht) en zet door middel van leerstrategieën in op de zelfredzaamheid van de studenten (verzelfstandigend). Studenten melden zich uit eigen beweging aan of worden doorverwezen door de opleiding.

Via introducties en beginassessments academische basistaalvaardigheid Nederlands bereikte het Monitoraat op maat in 2010-2011 bijna de helft (47%) van de in-

stromende studenten aan de Universiteit Antwerpen. Van de 2243 generatiestudenten en 697 studenten in een schakel- of voorbereidingsprogramma die startten aan de Universiteit Antwerpen, bereikte het Monitoraat er in totaal 1384. De studenten die deelnemen aan de introducerende taalsessies voor een bachelorprogramma zijn meestal generatiestudenten. Deelnemers aan de introductiesessies voor schakelprogramma's en werkstudenten beschikken doorgaans over een diploma 'professionele bachelor'. Beide groepen studenten hebben gemeen dat ze veelal weinig of geen academische ervaring hebben

Tutoraat

Studenten uit de instellingen van de Associatie Universiteit & Hogescholen Antwerpen geven bijles en leerondersteuning aan kansarme of allochtone leerlingen uit ASO, TSO of KSO. De leerlingen uit het vierde, vijfde of zesde jaar, worden verder geholpen in het vak of de vakken waarin ze moeilijkheden ondervinden. Door het verbeteren van de schoolprestaties van deelnemende leerlingen willen we de succesvolle uitstroom uit het secundair bevorderen. De tutores fungeren tevens als rolmodel en adviseren en informeren leerlingen over hun keuze bij toekomstige studies. Het Tutoraatproject is inmiddels een vaste waarde binnen het Antwerpse onderwijslandschap en heeft haar meerwaarde doorheen de jaren al bewezen. De omvang van het project is groot: jaarlijks zijn er ongeveer 650 leerlingen die bijles krijgen. Dit gebeurt in kleine groepjes. In totaal betekent dit 900 bijlessen per jaar. Anderzijds worden slechts 18 scholen bereikt, terwijl de nood van leerlingen aan bijlessen in elke school bestaat.

Ook de interactie met het leerplichtonderwijs is in deze belangrijk: de scholen spelen daarin een stimulerende rol. Tutees kunnen enkel deelnemen aan het Tutoraatproject via de school waar ze les lopen. De 18 scholen waarmee wordt samengewerkt kunnen hun leerlingen aanmoedigen om in te stappen in het project. Bijlessen zijn pas zinvol als de leerlingen zelf willen bijleren, en dus bevragen we de tutees hierover aan het einde van de rit. De overgrote meerderheid (92%) zegt vrijwillig in het project te zijn gestapt.

Indien er extra middelen zouden bijkomen is er ruimte om het Tutoraatproject uit te breiden naar meer scholen waar nood is aan extra bijlessen voor leerbedreigde leerlingen, rekening houdend met de GOK-indicatoren. Anderzijds kan er dan bekeken worden of het Tutoraatproject ingebed kan worden in curricula van bepaalde opleidingen binnen de associatie.

Klimop en Wegwijzers

Teams van studenten van de associatie gaan in Klimop op klasbezoek bij laatstejaars van het secundair ASO en TSO. De studenten vertellen hun persoonlijke verhaal en stimuleren zo leerlingen om bewust na te denken over hun keuze na het secundair onderwijs en om gemotiveerd de stap naar het hoger onderwijs te zetten. Ze zijn rolmodellen zodat jaarlijks 800 leerlingen weten dat studeren vaak met vallen en opstaan gebeurt, maar dat ze met de juiste motivatie heel ver kunnen komen.

Bij Wegwijzers ondersteunen aspirant-leraren leerlingen uit de 3de graad bij hun studiekeuzeprocés en bij het 'leren leren'. Aspirant-leraren leunen in leeftijd nog dicht aan bij de leerlingen en zijn daarom een aannemelijk rolmodel voor veel jongeren. Dit gebeurt in eerste instantie in een aantal klassikale sessies, waarna in het tweede semester in kleine groepen wordt gewerkt. Leerbedreigde leerlingen worden actief

begeleid bij hun keuzeproces om drop-out en heroriëntering in het hoger onderwijs te voorkomen.

De twee projecten, Klimop en Wegwijzers, leunen inhoudelijk sterk bij elkaar aan: leerlingen aanmoedigen de (juiste) studiekeuze te maken en de overstap naar het hoger onderwijs vergemakkelijken door correcte informatie en concrete instrumenten aan te reiken. Ook de zoektocht naar een geschikte studiemethode maakt daar deel van uit. Samen bereiken ze zo'n 1.600 leerlingen per jaar. Deze twee projecten kunnen fusioneren tot één groot project, waarbij alle bestaande onderdelen een aspect van de begeleiding blijven uitmaken. Dit wil zeggen: klassikale sessies op maat van de school, getuigenissen van rolmodellen, individuele begeleiding van leerlingen met een studiemethode- of studiekeuzevraag, aanwezigheid op de Studie- en informatiebeurzen. Daarnaast kan het aanbod uitbreiden met nieuw aanbod zoals begeleiding bij snuffelstages.

Dit gehele aanbod zal als een pakketje-op-maat aangeboden worden aan alle Antwerpse scholen, gedurende het hele schooljaar.

Aan de slag

Aan de slag (www.uantwerpen.be/aan-de-slag) fungeert als online leerplatform voor toekomstige studenten, hun leraars en hun studiekeuzebegeleiders. Zij kunnen er voor de bacheloropleidingen van de Universiteit Antwerpen gebruik maken van digitale zelfstudiepakketten, reeds van bij de start van het studiekeuzeproces tijdens de derde graad van het secundair onderwijs.

Door samen met hun leerlingen gebruik te maken van deze omgeving (ter inspiratie van de eigen lespraktijk, bij klassikale studiekeuzeactiviteiten of ter ondersteuning van individuele vragen van leerlingen) krijgen de leraars en begeleiders een concreter beeld van de opleidingen aan de Universiteit Antwerpen. Zo vinden ook steeds meer leerlingen de weg naar het online materiaal voor een gerichte voorbereiding. De online pakketten met zelfevaluaties, oefeningen en leermateriaal richten zich hoofdzakelijk op schoolvakken waarvoor de universitaire opleidingen specifieke startcompetenties verwachten zoals chemie, fysica, wiskunde, Frans en Engels. Ook bredere vaardigheden die in een academische opleiding verder ontwikkeld worden zoals informatievaardigheden en taalvaardigheid academisch Nederlands komen in deze oriënterende fase uitgebreid aan bod.

Aan de slag is complementair met initiatieven zoals de ijkingsstoets en de uitgebreide reeks facultatieve septemberactiviteiten die de opleidingen op de campussen organiseren voor startende studenten.

Bij het begin van het academiejaar 2013-2014 waren er 2.506 registraties in het systeem. Daarbij werd gebruik gemaakt van de volgende pakketten:

Academische taalvaardigheid Nederlands	960
Chemie	342
Engels voor Rechten	142
Engels voor Taal- en letterkunde - AWARE	135
Frans voor Rechten	158
Informatievaardigheden	544
Toelatingsexamen arts en tandarts	130
Vectoren in de fysica	297
Voorkennis en opfrissing wiskunde	704
Zelfstudiepakket voorkennis wiskunde (Faculteit TEW)	474

Werken en studeren

Om tegemoet te komen aan de stijgende vraag naar diplomagericht levenslang leren werd in 2008 het Centrum voor Werken en STuderen (Centrum WeST) opgericht binnen het Departement Onderwijs van de UAntwerpen. Door enerzijds flexibele werkstudententrajecten uit te bouwen in overleg met de opleidingen en anderzijds te voorzien in specifieke informatie en ondersteuning voor werkstudenten worden de instroom, doorstroom en uitstroom van deze doelgroep sterk bevorderd.

De stijging van het aantal werkstudenten in de afgelopen jaren zet zich ook in 2013-2014 voort. De UAntwerpen telt momenteel ruim 700 werkstudenten. Een werkstudent neemt gemiddeld 38 studiepunten op en verwerft gemiddeld 25 studiepunten per academiejaar (i.e. studiesucces: 66%).

In 2013-2014 kunnen werkstudenten terecht in 17 werkstudententrajecten (bachelorschakel-master), die aangeboden worden in avondonderwijs of via *blended* leren. Bij de andere opleidingen kunnen op basis van de registratie als werkstudent onderwijs- en examenfaciliteiten op maat aangevraagd worden. In de postacademische vorming wordt vooral ingezet op afstandsonderwijs via de elektronische leeromgeving.

Centrum WeST organiseert specifieke infomomenten over de combinatie van werk en studie, individuele intakegesprekken en coaching, voorbereidende workshops, socio-culturele activiteiten en praktische ondersteuning voor werkstudenten.

MentoraatPlus

Met deze activiteiten willen we de sociale en academische integratie van de studenten verbeteren en daarmee hun studiesucces verhogen. Momenteel is MentoraatPlus werkzaam in twee opleidingen binnen de faculteiten Rechten en Toegepaste economische wetenschappen. Hiermee worden leerbedreigde generatiestudenten met specifieke achtergrondkenmerken bereikt, die vrijwillig in het begeleidingstraject stappen. Deze voorwaarden moeten behouden blijven. MentoraatPlus kan verbreed worden naar andere opleidingen en faculteiten binnen de Universiteit Antwerpen. Elke opleiding kan zo een begeleidingstraject-op-maat, aangepast aan de specifieke noden van de opleiding, aan hun meest kwetsbare studenten aanbieden. Bij deze verbreding naar de hele universiteit is de professionalisering van de begeleiding een belangrijk aspect.

Leeromgeving

Studentenvoorzieningen waarbij informele ontmoetingsplaatsen, studeercentra, ... gecreëerd worden ter bevordering van de academische integratie.

BIJLAGE 2**TOELICHTING BIJ DE PARAMETER 'ONDERWIJSBELASTINGSEENHEID'**

Het financieringsmodel voor het hoger onderwijs (2008) maakt de financiering van hogescholen meer variabel dan vroeger. De financiering van hogescholen bestaat uit een vaste sokkel en uit een variabel onderwijsdeel (ongeveer 85% van de middelen) waarbij instroom, doorstroom en uitstroom gewogen aan de hand van onderwijsbelastingseenheden (OBE) de financiering bepalen. Onderwijsbelastingseenheden zijn puntengewichten die zouden corresponderen met de onderwijsinspanning die een instelling moet leveren voor een bepaalde opleiding (benodigd materiaal, docenten, ...).

Voor opleidingen van de 'non-profit' sectoren is de onderwijsbelastingseenheid 1,6 (lerarenopleiding, verpleegkunde,...) of 1,4 (orthopedagogie, maatschappelijk werk,...). Technologische professionele opleidingen (chemie, autotechnologie, multimedia, ...) krijgen een OBE van 1,2. De economische opleidingen (logistiek, accountancy, informatica, ...) krijgen slechts OBE 1. Dit wil zeggen dat de overheid 60% meer investeert in de ontwikkeling van een vroedvrouw dan in die van een informaticus. In het academiejaar 2012-2013 zijn ruim 43.000 van de Vlaamse studenten ingeschreven in de studiegebieden met OBE 1 en OBE 1,2. Samen zijn zij goed voor zo'n 44% van alle studenten in de professionele bachelors. In 2013 ontvingen de hogescholen voor deze studenten slechts 34% van de financiering in het variabel onderwijsdeel van de professionele bachelors.

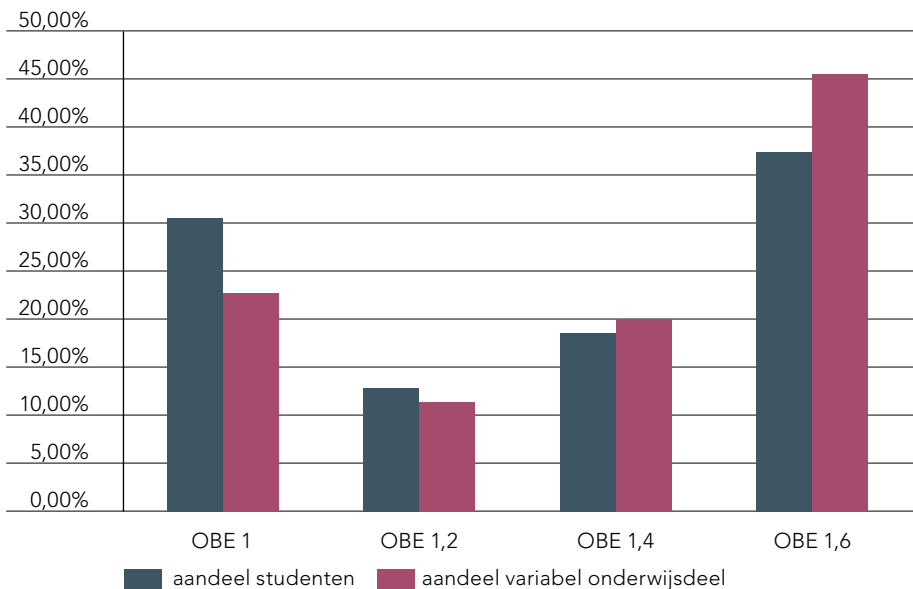

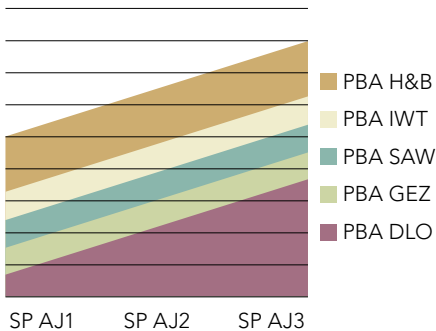
Fig. 8: Enveloppe 2013 - aandeel studenten versus financiering

Als gevolg hiervan bepaalt de samenstelling van de studenten uit een hogeschool in grote mate de financiering. Kijken we naar de enveloppe 2013 en vergelijken we 3 hogescholen, dan zien we duidelijk een verschil in financiering per student naargelang het aandeel studenten van die hogeschool met een lage OBE.

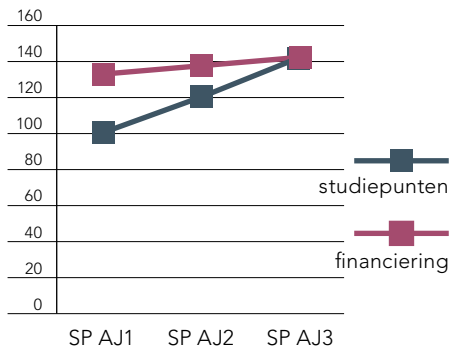
	aandeel met OBE 1 en 1,2	bedrag per student
<i>hogeschool 1</i>	68%	4.605
<i>hogeschool 2</i>	55%	5.041
<i>hogeschool 3</i>	33%	5.694

De zogenaamde '(deels) gesloten enveloppe' van de hogescholen vormt een bijkomende, belangrijke versterkende factor voor de negatieve effecten van de OBE. Het bedrag voor financiering van de hogescholen ligt vast en wordt naar rato van het aandeel in de totale studentenpopulatie tussen de hogescholen verdeeld. Doordat relatieve – en niet absolute – studentenaantallen bepalend zijn en dit versterkt wordt door de OBE is het mogelijk dat studentenaantallen van een instelling toenemen maar de financiering ervan afneemt. Als twee hogescholen dezelfde stijging in studentenaantallen realiseren, bv elk 500 extra studenten, maar hogeschool A realiseert die stijging in het studiegebied Onderwijs (DLO) en hogeschool B in Handelswetenschappen en bedrijfskunde (H&B), dan zal er zich door de verschillende OBE een verschuiving voordoen van middelen van hogeschool B richting hogeschool A.

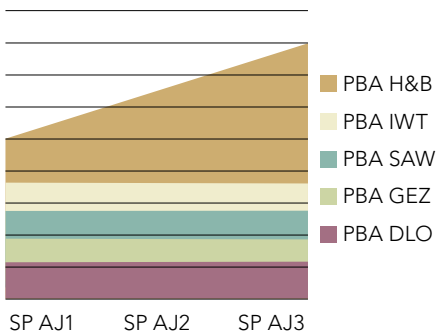
Simulatie hogeschool A - groei DLO

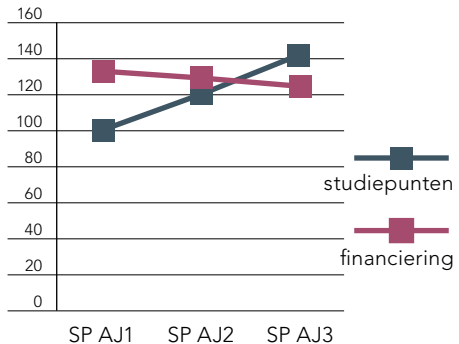
Simulatie hogeschool A - groei DLO

Simulatie hogeschool B - groei H&B

Simulatie hogeschool B - groei H&B

Het financieringsmodel blijkt economische en technologische opleidingen zo slecht te betoelagen dat het aantrekken van veel studenten in deze opleidingen een hogeschool financieel erg benadeelt: de opleidingen blijken in de praktijk (veel) meer middelen nodig te hebben dan wat de overheid er veil voor heeft. Voorheen waren de financiële middelen van de instellingen voor een groter deel (gemiddeld over de jaren 34%) niet studentafhankelijk en OBE-gewogen, maar op historische parameters gebaseerd. Doordat het studentafhankelijk deel van de financiële middelen van een instelling nu echter oploopt tot bijna 90% worden de gevolgen nog pijnlijker en is dat niet enkel nefast voor de betrokken opleidingen maar voor de ganse hogeschool.

In haar uitspraak van november 2007²⁸ benadrukte de Raad van State dat volgens het gelijkheidsbeginsel verschillende OBE's alleen toegelaten zijn mits een grondige verantwoording van de gebruikte criteria. Deze grondige motivering blijkt nergens objectief aantoonbaar te zijn. Ook in het buitenland betoelaagt men bv. technologische opleidingen steeds beter dan humane, terwijl dat in Vlaanderen net andersom is. Dat bijvoorbeeld het in Vlaanderen noodzakelijke talenonderwijs in economische opleidingen duur is omdat het slechts effectief is als de groepen niet te groot zijn, wordt nergens meegenomen.

Het decreet gaat voorbij aan de prangende realiteit van een veranderend hoger onderwijslandschap. Opleidingskosten worden in de eerste plaats bepaald door de mogelijkheid om effectieve onderwijsactiviteiten (d.i. met het beoogde resultaat van sterk ontwikkelde en afgestudeerde studenten) te kunnen organiseren in grote of minder grote groepen.

Om studenten leerkansen te bieden zich te vormen tot informaticus of laborant, zijn zeker evenveel middelen nodig als voor vroedvrouwen of sociaal werkers:

- De integrale talentontwikkeling die Vlaanderen met zijn 'Vlaanderen in Actie' nastreeft, vereist een adequate financiering die niet langer gemodelleerd is op een systeem van klassikaal onderwijs.
- Alle professionele opleidingen zijn praktijkopleidingen, waarbij intensieve coaching van competenties vereist op de werkvloer zich nooit kan afspelen in grote groepen.
- Alle onderwijs gebruikt nu dure infrastructuur zoals een elektronisch leerplatform, beamers, laptop... Voor technologische opleidingen komen daar nog zware investeringen voor installaties bovenop.
- Economische opleidingen zijn in Vlaanderen ook (praktische) taalopleidingen. Het rendement van het onderwijs is hier omgekeerd evenredig aan de grootte van de groepen.

Bovendien dragen de professionele opleidingen rechtstreeks bij tot de doelen van het Vlaanderen in Actieplan:

- Competentiegericht onderwijs, waarin kennis, vaardigheden én attitude geïntegreerd worden ontwikkeld.
- Economische en technologische richtingen zijn bij uitstek geschikt voor democratisering. Zij bieden immers kansen voor doelgroepen (studenten van een niet Belgische origine, kinderen van niet hooggeschoolde ouders, ...) die meer begeleiding vereisen voor een goede doorstroom naar de arbeidsmarkt en bredere samenleving.

- Technologische en economische professionele bacheloropleidingen leiden in de eerste plaats op naar structurele knelpuntberoepen. Zowel het niet invullen van deze knelpunten als de werkloosheid bij jongeren die onvoldoende begeleid konden worden voor in- of doorstroom in het hoger onderwijs, wegen zowel maatschappelijk als financieel zwaar op onze samenleving. Een hogere en kwalitatieve doorstroom naar economische en technologische beroepen zorgt voor een hogere welvaart in onze regio.
- Ondernemerszin staat centraal in deze professionele bacheloropleidingen. Studenten leren via praktijk in de reële beroepssituatie en via docenten uit het werkveld de Vlaamse en internationale ondernemingen kennen en krijgen zelf kansen (en uitdagingen) om een eigen onderneming op te zetten.

Wat moet er gebeuren?

Als Vlaanderen in 2020 een Europese topregio wil worden dan moet de onderwijsbelastingseenheid van economische en technologische opleidingen corresponderen met de werkelijke vereiste onderwijsinspanning. Dit betekent dat deze minstens op het niveau van de sociaal-agogische opleidingen moet worden gebracht, dit is een onderwijsbelastingseenheid van 1,4. Een investering in deze opleidingen garandeert een snel terugverdieneffect: door intensievere begeleiding zullen meer studenten kunnen afstuderen en reeds op korte termijn bijdragen aan het BNP. Hun hogere lonen vertalen zich ook in meer belastingopbrengsten en een hogere welvaart.

Bij het wijzigen van de OBE zijn er verschillende mogelijkheden, elk met eigen financiële consequenties. Indien we de OBE brengen naar een minimumniveau van 1,4, dan zal dit logischerwijze effect hebben op de samenstelling van de enveloppes die de hogescholen ontvangen. De basis voor de berekening van de enveloppe bestaat immers uit de vaste onderwijskost (15%) en het variabel onderwijsdeel (85%). Het bedrag dat een hogeschool ontvangt in het variabel onderwijsdeel wordt bepaald door het aandeel van die hogeschool in het totaal aantal financieringspunten. Bij het verhogen van de OBE zal het aantal financieringspunten toenemen. Deze toename van het aantal financieringspunten heeft invloed op de verdeling van het variabel onderwijsdeel.

De toename van het aantal financieringspunten kan op drie manieren gebeuren:

1 OBE naar minimum 1,4 en variabel onderwijsdeel professionele bachelors (VOW-prof) blijft gelijk

Verhogen we de OBE naar minimum 1,4, dan stijgt het aantal financieringspunten. Bij een gelijkblijvend variabel onderwijsdeel zal het bedrag per financieringspunt dalen. Hierdoor zal het variabel onderwijsdeel van een aantal instellingen stijgen en van een aantal andere instellingen dalen.
De kostprijs bedraagt € 0.

2 OBE naar minimum 1,4 en installatie van een vereveningsstelsel voor hogescholen waarbij VOW-prof daalt

In dit scenario zal het bedrag per financieringspunt nog steeds dalen. Er zullen instellingen zijn waarbij het variabel onderwijsdeel stijgt en er zullen instellingen zijn waarbij het variabel onderwijsdeel daalt. Voor instellingen waarbij het VOW-prof

daalt, moet een soort van vereveningssysteem komen. Hierbij moet het gegeneerde bedrag in het oude OBE-systeem gegarandeerd worden.

Kostprijs: € ± 7,2 mio (enveloppe 2013)

3 OBE naar minimum 1,4 en bedrag per financieringspunt op niveau houden

Indien het bedrag per financieringspunt gelijk wordt gehouden en het aantal financieringspunten stijgt, dan zal het totale bedrag VOWprof moeten toenemen. Op deze manier heeft de wijziging van OBE enkel effect op de opleidingen met een lage OBE. Indien gebruik wordt gemaakt van optie 1 of optie 3 blijven de professionele bachelors nog steeds ondergefinancierd in vergelijking met de andere onderwijsvormen.

Kostprijs: € ± 45,5 mio (enveloppe 2013)

De meest voor de hand liggende oplossing is om extra middelen toe te voegen aan het variabel onderwijsdeel van de professionele bachelors.

BIJLAGE 3

TOELICHTING BIJ DE INVESTERINGSMIDDELEN

Binnen de middelen voor het Vlaamse hoger onderwijs is er jaarlijks 60 miljoen euro bestemd voor investeringen. Dit bedrag is slechts ongeveer een kwart van de jaarlijks noodzakelijke 225 miljoen. Tientallen miljoenen euro uit de werkmiddelen van het hoger onderwijs worden jaar na jaar gedraineerd naar de broodnodige infrastructuur.

De voorbije tien jaar hebben de instellingen van de Antwerpse associatie bijzonder veel geïnvesteerd in infrastructuur en ook voor de komende jaren staan er nog erg grote investeringen gepland. De noodzaak om te investeren in infrastructuur is dwingend.

- In de voorbije tien jaar is het aantal studenten in de Antwerpse associatie gestegen van 24.478 tot 37.656²⁹. Voor die aangroei met meer dan 50% – een groei die boven het Vlaamse gemiddelde ligt – is infrastructuuruitbreiding onvermijdelijk.
- De hogescholen hebben vijftien jaar gewerkt in een omgeving die best kan omschreven worden als een erfenis uit het verleden. Na de fusie van hogescholen in 1995 bleef men in belangrijke mate voortwerken met een versnipperd amalgaam van verouderde en onaangepaste gebouwen, verspreid gelegen en met erg verschillende beheersvormen (een beetje eigendom, nogal wat huur en vele erfpachten).
- Ook de eenmaking van de Universiteit Antwerpen noopte tot herverdeling en concentratie met belangrijke verhuizingen van opleidingen over haar drie campussen.
- De terechte aandacht voor veiligheid en duurzaamheid (energie, onderhoud) maakte belangrijke verbeteringen aan bestaande gebouwen onvermijdelijk.
- De integratie van academische opleidingen uit de hogescholen naar de universiteit betekent een bijkomende kans om binnen de universiteit en binnen de hogescholen, de evidente stappen te zetten om onderzoeksgroepen en opleidingen efficiënter bijeen te brengen.

Vele investeringen zijn intussen gebeurd of opgestart.

- De Universiteit Antwerpen investeerde in eerste instantie op de stadscampus. Daarbij werd een bedrag van 69,9 miljoen uit eigen middelen besteed.
- Voor de buitencampussen van de Universiteit Antwerpen loopt nog een meerjarenplan tot 2017 waarbij er 99,7 miljoen eigen middelen³⁰ zal gependeed zijn. Daarnaast is er nog de investering van 4 miljoen voor een studentenrestaurant op campus Middelheim.
- Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen voorziet een groepering van een hele reeks professionele bacheloropleidingen op de site Spoor Noord. Voorzien bedrag: 93,5 miljoen.
- In de meerjarenbegroting van Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen bevinden zich ook nog middelen voor investeringen en renovatie van het eigen patrimonium ten bedrage van 34,5 miljoen.

- De Karel de Grote-Hogeschool hergroepeert zijn opleidingen op drie belangrijke kernen in de stad. Het hiervoor opgemaakte strategisch huisvestingsplan bestaat uit twee grote luiken: alle opleidingen uit de studiegebieden Welzijn, Onderwijs & Gezondheidszorg krijgen hun onderdak op het Antwerpse zuid in een nieuwbouw voor 5.500 studenten. De gebouwen voor de studiegebieden Industriële wetenschappen/techniek en Handelswetenschappen/Bedrijfskunde renoveren we grondig en passen we zo aan aan de hedendaagse normen om een degelijk hoger onderwijs te garanderen. Voorziene investering: 73,6 miljoen.
- De Hogere Zeevaartschool Antwerpen tenslotte plant een nieuwbouw via een PPS overheid/industrie ter waarde van 25 miljoen.

VERWIJZINGEN

- ¹ Wat er hier verder over hoger onderwijs wordt gesteld impliceert steeds HBO5, professioneel hoger onderwijs en academisch hoger onderwijs.
- ² Kim Bellens, Thomas Arkens, Jan Van Damme & Sarah Gielen. *Sociale ongelijkheid en ongelijkheid op basis van thuistaal inzake wetenschapsprestaties in het Vlaamse onderwijs*. Centrum voor Onderwijseffectiviteit en -evaluatie. KU Leuven. 2013
- ³ Miet Lamberts. Cijfers over integratie - 2011-. HIVA, in het kader van het Steunpunt Gelijkekansenbeleid. Universiteit Antwerpen – Universiteit Hasselt.
- ⁴ Dirk Van Damme. *Onderwijs en jeugdwerkloosheid*. Paper gepresenteerd op het Congres Jeugdwerkloosheid, Brussel.
- ⁵ Ministerie van Onderwijs en Vorming. *Impact van het flexibiliseringsdecreet*. Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs en Studietoelagen. Afdeling Hoger Onderwijs. <http://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/impact-van-het-flexibiliseringsdecreet>
- ⁶ VLIR (Vlaamse Interuniversitaire Raad). *Naar een efficiënte oriëntering op het hoger onderwijs*. Brussel. 2011.
- ⁷ VLOR (Vlaamse Onderwijsraad). *Advies over de versterking van het studiekeuzeproces in de overgang van secundair naar hoger onderwijs*. Brussel. 2013.
- ⁸ VLOR. Idem.
- ⁹ Vlaams Parlement. Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen (2011, april). *Vraag om uitleg over de daling van de slaagcijfers van de eerstejaarsstudenten en over de opvolging van de invoer van een niet-bindende oriëntatieproef bij aanvang van het hoger onderwijs*. Vlaams Parlement. <http://www.vlaamsparlement.be/Proteus5/showVIVerlag.action?id=621843>
- ¹⁰ Dirk Geldof. *Superdiversiteit: hoe migratie onze samenleving verandert*. Leuven. 2013.
- ¹¹ Dirk Geldof. O.C.
- ¹² Cees Veerman. *Differentiëren in drievoud omwille van kwaliteit en verscheidenheid in hoger onderwijs*. *Advies van de Commissie Toekomstbestendig Hoger Onderwijs Stelsel*.
- ¹³ Voor dit debat kiezen we om de definitie van ‘allochtoon’ te hanteren die het dichtst aansluit bij de werkelijkheid. Niet de nationaliteit telt maar de ‘wortels’ van de burger. Daarom bekijken we allochtoon als een burger met zelf een vreemde eerste nationaliteit of met een vader of moeder met een vreemde eerste nationaliteit.
- ¹⁴ Pieter Rotthier. *Bevolkingsprognoses Antwerpen 2011-2030*. In BZ/SSO Stad Antwerpen (Ed.), Antwerpen. Pag. 25.
- ¹⁵ Dit cijfer is afkomstig uit *Allochtonen in het hoger onderwijs*. Brussel: Vlaamse overheid. 2007. De recente Lokale Inburgerings- en Integratiemonitor bevat heel wat materiaal over de stand van zaken in 2013, ook m.b.t. onderwijs, maar ver-

meldt jammer genoeg geen cijfers voor deelname aan het hoger onderwijs. Op basis van het aantal opgenomen studiepunten door generatiestudenten met een thuistaal verschillend van het Nederlands komen we voor 2011-2012 aan een iets hogere schatting van ca.7 tot 9%.

- ¹⁶ Ook hier zijn er geen recente gegevens die voldoende geverifieerd zijn. De studie van Lacante e.a. biedt wel een houvast. Marlies Lacante, Meyrem Almaci, Raoul Van Esbroeck, Willy Lens en Machteld De Metsenaere. *Allochtonen in het hoger onderwijs. Onderzoek naar factoren van studiekeuze en studiesucces bij allochtone eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs*. Brussel: Vlaamse overheid. 2007.
- ¹⁷ *Allochtonen in het hoger onderwijs*. O.C.
- ¹⁸ Bea Cantillon, Gerlinde Verbist, Kristel Rombaut. *Outputfinanciering voor het hoger onderwijs: de situatie in België (Vlaanderen)*. Tijdschrift voor onderwijsrecht en onderwijsbeleid. 2007.
- ¹⁹ Bea Cantillon, Annemieke De Ridder, Eve Vanhaecht en Gerlinde Verbist. *Working paper no. 10 / 05*. Centrum voor Sociaal Beleid. 2010.
- ²⁰ Sara Vertommen. *Het secundair onderwijs in cijfers. Schooljaar 2010-2011*. In BZ/SSO Stad Antwerpen (Ed.). 2012.
- ²¹ Stephanie Peeters. *Omgevingsanalyse diversiteit januari 2013*. In BZ/SSO Stad Antwerpen (Ed.). Antwerpen. 2013. Pag. 52.
- ²² Statistische gegevens op basis van bestat.economie.fgov.be, arvstat.vdab.be en vobibpubliek.vlaanderen.be.
- ²³ NN. *Economie en arbeidsmarkt*. In BZ/SSO Stad Antwerpen (Ed.), *Omgevingsanalyse Antwerpen 2012*. Antwerpen. 2012
- ²⁴ Ibidem.
- ²⁵ Pieter Leuridan. *4.402 Openstaande vacatures de volgende 2,5 jaar bij haven en industrie*. VOKA Antwerpen-Waasland | Nieuws. 2013
- ²⁶ OECD. *Education at a Glance 2013: OECD Indicators*, OECD Publishing. 2013
http://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2013_eag-2013-en
- ²⁷ Frans Daems. *Elke leraar is taalleraar. Een referentiekader voor taalbeleid in de lerarenopleiding*, in Dorothea Van Hoyweghen (red.) *Naar taalkrachtige lerarenopleidingen. Bouwstenen voor taalbeleid*. Mechelen. 2010.
- ²⁸ Advies 43.721/1 van 8 november 2007. (8) Met name het Universitair decreet uit 1991 en Hogescholendecreet uit 1994.
- ²⁹ Beperkte statistische tellingen door de Vlaamse overheid op respectievelijk 31.10.2004 en 31.10.2013.
- ³⁰ Externe subsidies (zoals het bedrag van 15 miljoen van de Vlaamse Gemeenschap ten behoeve van de opleiding Toegepaste ingenieurswetenschappen werden in deze niet meegerekend.

© Associatie Universiteit & Hogescholen Antwerpen, 2014
Middelheimlaan 1, 2020 Antwerpen
T +32 (0)3 265 30 56
E info@auha.be
www.auha.be

vormgeving: Erik Desombere
druk: Lannoo Tielt

